

Бантiшев О. Ф., Бантiшева О. О.

**ОГЛЯД СТАТЕЙ
КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ,
ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ЩО НЕ МАЮТЬ СТРОКІВ ДАВНОСТІ**

Монографія

ЮРiНКОМ iНТЕР
Київ–2025

УДК 343.22:347.131.2](477)(094.4)(02)

Б23

Бантисhev О. Ф., Бантисheva О. О.

Б23 Огляд статей Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення, що не мають строків давності: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 100 с.

ISBN 978-966-667-902-7

У монографії проаналізовано та прокоментовано склади кримінальних правопорушень, зазначених у розділах I та XX Особливої частини КК України, до яких згідно з частиною п'ятою статті 49 Кримінального кодексу України не застосовується давність.

Під час дослідження вказаних суспільно небезпечних діянь зауважено, що на місці події ми насамперед стикаємося з об'єктивною стороною того чи іншого кримінального правопорушення, відтак запропоновано проводити його аналіз за схемою: об'єктивна сторона; суб'єкт; суб'єктивна сторона; об'єкт.

Акцентовано, що саме вказані кримінальні правопорушення, як правило, вчиняються в ході агресії рф на території України.

Видання стане в пригоді науковцям, викладачам, слухачам і курсантам закладів вищої освіти України, а також працівникам практичних підрозділів вітчизняних спецслужб.

УДК 343.22:347.131.2](477)(094.4)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ISBN 978-966-667-902-7

© Бантисhev О. Ф., Бантисheva О. О., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
-------------	---

Розділ 1. Злочини проти основ національної безпеки України

1.1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади	9
1.2. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України	16
1.3. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України.....	22
1.4. Державна зрада.....	26
1.5. Колабораційна діяльність.....	31
1.6. Пособництво державі-агресору	43
1.7. Посягання на життя державного чи громадського діяча	45
1.8. Диверсія.....	48
1.9. Шпигунство	53
1.10. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.....	57
1.11. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану	60

**Розділ 2. Кримінальні правопорушення
проти життя та здоров'я особи**

2.1. Каткування..... 67

**Розділ 3. Кримінальні правопорушення проти миру
та безпеки людства**

3.1. Злочин агресії..... 73

3.2. Воєнні злочини 80

3.3. Застосування зброї масового знищення..... 87

3.4. Геноцид..... 90

3.5. Злочини проти людяності..... 94

ВИСНОВКИ..... 96

Список використаних джерел 97

ВСТУП

Чинний Кримінальний кодекс України (далі КК України) встановив строки, із закінченням яких особа, що вчинила кримінальне правопорушення (суб'єкт), звільняється від кримінальної відповідальності або відбування покарання.

Зокрема, у частині першій статті 49 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності» йдеться про те, що особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення й до дня набрання вищою законною силою минули такі строки:

1. Два роки — у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі.

2. Три роки — у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років.

3. П'ять років — у разі вчинення нетяжкого кримінального правопорушення, крім випадку, передбаченого у пункті 2 цієї частини.

4. Десять років — у разі вчинення тяжкого злочину.

5. П'ятнадцять років — у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

Статтею 12 КК України «Класифікація кримінальних правопорушень» визначено їх градацію. Кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі. Нетяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Тяжкий злочин — передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

Особливо тяжкий злочин — це передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

Частина п'ята статті 49 КК України визначила, що давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 109–114², катування (частина третя статті 127), кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (статті 437–439, 442, 442¹).

Проаналізуємо означені злочини з тієї позиції, що на місці події ми насамперед стикаємося з об'єктивною стороною кримінального правопорушення, а відтак пропонуємо аналіз будь-якого правопорушення проводити за такою схемою:

- об'єктивна сторона;
- суб'єкт;
- суб'єктивна сторона;
- об'єкт¹.

Звернемося до юридичного аналізу злочинів, при вчиненні яких не застосовується давність відповідно до частини п'ятої статті 49 КК України.

---

¹ Бантышев А. Ф. Преступления против собственности в проекте УК (объект и общие вопросы анализа состава). *Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 грудня 1998 р. Харків, 1999. С. 134–137.

Розділ 1

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади

Наявність у діяннях особи складу кримінального правопорушення слід вважати підставою кримінальної відповідальності. Це чітко визначено частиною першою статті 2 КК України «Підстава кримінальної відповідальності».

При кваліфікації будь-якого протиправного діяння слід мати на увазі, що будь-яка конкретна стаття Особливої частини кримінального закону завжди є складником юридичної норми.

Ми цілком згодні з В. О. Навроцьким, який стверджує: «З поняття кримінально-правової кваліфікації випливає, що вона лежить у встановленні норми права (чи декількох правових норм), яка передбачає вчинення..., і аналіз нормативної підстави кваліфікації повинен полягати у виявленні того, які кримінально-правові норми використовуються при кваліфікації й до яких статей нормативно-правових актів слід звертатися для з'ясування змісту відповідних правових норм, на які варто посилатися»². Ми б відзначили, що не просто варто, а слід.

Кваліфікація кримінального правопорушення повинна бути поза будь-якою політикою.

Застосовуючи норми права як відповідний інструмент, знаряддя, відповідні державні органи ведуть боротьбу з правопорушенням, і саме тому їх слід іменувати **правозастосовними** органами, а не правоохоронними, оскільки вони користуються правом, а не охороняють його.

Саме правозастосовними іменують у Сполучених Штатах Америки відповідні органи³.

Отже, при кваліфікації кримінального правопорушення в повному обсязі повинні бути встановлені всі елементи складу правопорушення та ознаки, що їх характеризують.

---

² Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. Київ: Атіка, 1999. С. 189.

³ Власихин В. А. Из выступления на круглом столе. *Социалистическое правовое государство: Концепция и пути реализации*. Москва: Юрид. лит. 1990. С. 311.

При цьому не може бути й мови про якусь політичну волю. Україна правова держава, і діяти у таких випадках повинне право, а не воля.

Загалом процес кваліфікації спрямований на забезпечення законності й може бути охарактеризований як приведення в систему інформації, отриманої про вчинене кримінальне правопорушення або таке, що готується, включаючи його наслідки та зміст мотивів і цілей особи, яка його вчинила або намагається вчинити.

Стаття 109 КК України. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади.

1. Дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також змова про вчинення таких дій, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, —

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк з конфіскацією майна або без такої.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого частиною першою статті 109 КК України, може знайти свій вираз у чотирьох формах:

— дії, спрямовані на насильницьку зміну конституційного ладу України;

1.1. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади

— дії, спрямовані на насильницьке повалення конституційного ладу України;

— дії, спрямовані на насильницьке захоплення державної влади в Україні;

— змова при вчиненні таких дій.

Друга частина цієї статті передбачає відповідальність за:

— публічні заклики до насильницької зміни конституційного ладу України;

— публічні заклики до насильницького повалення конституційного ладу України;

— публічні заклики до захоплення державної влади України;

— розповсюдження матеріалів із закликом до вчинення таких дій, а саме:

- насильницька зміна конституційного ладу;
- насильницьке повалення конституційного ладу;
- захоплення державної влади.

Усі види злочинної діяльності, про які йдеться у вказаній статті, вчиняються тільки шляхом активних дій.

Терміни «зміна», «повалення» й «захоплення» не можна отожднювати ні за суттю, ні за змістом.

Зміна — це змінювання, перехід, перетворення чогось у щось якісно інше.

Повалення означає насильно позбавити влади, припинити існування чого-небудь.

Захоплення — заволодіння силою, оволодіти кимось-чимось.

Конституційний лад — встановлений Конституцією України її суверенітет і незалежність (ст. 1 Конституції України). Крім того, ця сама стаття визначила нашу державу демократичною й правовою.

Стаття 5 Конституції наголошує: «Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ніхто не може узурпувати державну владу».

Дії, вчинені з метою насильницької зміни конституційного ладу, можуть полягати в насильницькій зміні будь-ким форми правління нашої держави, системи формування органів державної влади і управління, системи судових органів. Це може бути зроблено без урахування волі народу.

Дії, вчинені з метою насильницького повалення конституційного ладу, — це насильницьке позбавлення влади органів державної влади і державного управління шляхом їх насильницького збройного захоплення або за допомогою погрози застосування такого насильства. У будь-якому випадку такі дії спрямовані на повну ліквідацію конституційного ладу України.

Дії, вчинені з метою насильницького захоплення державної влади, — це конкретні дії, спрямовані на насильницьке захоплення кожної з галузей влади як в центрі, так і на місцях. Таке захоплення припускає застосування зброї, фізичної сили та ін.

Змова про вчинення таких дій — це таємна угода двох чи більше осіб, спрямована на здійснення конкретних, визначених планами змовників акцій, з метою насильницької зміни конституційного ладу України чи насильницького захоплення державної влади.

Публічні заклики до вчинення кожної з наведених дій (частина друга статті 109 КК України) — це будь-які спроби активного впливу (усно, письмово, з використанням технічних засобів, інтернету тощо) на невизначене коло осіб, які реально сприймають, на думку розповсюджувача, ці заклики, що полягають у схиленні інших осіб до насильницького захоплення державної влади.

Заклики можуть бути звернені до громадян загалом або до окремих верств населення, етнічних груп, релігійних конфесій, членів тих чи інших рухів, партій, інших громадських організацій, але в будь-якому разі ці заклики спрямовані на схилення невизначеного кола осіб до вчинення будь-якої з дій, визначених у частині першій статті 109 КК України.

Цей злочин слід чітко відрізнити від безвідповідальної балаканини, а також від підбурювання конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення (частина четверта статті 27 КК України).